

הענין השני.

מנהג קדום אצלנו ג"כ בכל ארצות אלו מימי הרבנים הגדולים כשתוקעין קשר"ק אנו מפסיקין הפסק נשימה בין שבר לשבר, וכן בין השברים לתרועה, אלא שאין אנו מפסיקין ביניהם בשהיה, וכשבאו הנה אותם התלמידים שהזכרנו הראו עצמם כמתמיהים על מנהגנו לומר שהשברים שבקש"ק והשברים והתרועה שבקשר"ק ג"כ ראויים להיות כולם בנשימה אחת, ושעשיתי עמהם לומר וכי עשרת בני המן הם? ותורו וצווחו שכך המנהג בכל ארץ קטלוניא עפ"י הרב רמב"ן, ובכל ארץ צרפת עפ"י חכמי התוספות.¹

נמתי להם, כבר אמרתי לכם שאין אנו צריכים להניח מה שנהגנו אנו ואבותינו מצד חכמים או רבנים שבשאר ארצות שכבר נקבעו מנהגים אלו בארצות הללו מפי רבנים וחכמים גדולים, כמה וכמה לאלפים ולמאות שאין למעלה מהם בעולם, אלא הביאו ראיה, והביאו לי מה שנאמר באחרון של סוכה (סוכה ג"ג): ר' יהודה סבר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא, ורבנן סברו תקיעה לחוד ותרועה לחוד, ואמרו שם כמאן אולא הא דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום, כמאן כר' יהודה, ואם כן לדעת ר' יהודה תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא, ומתוך כך אמ' שאין ביניהם כלום, ולא כלום ודאי ר"ל אפי' הפסק נשימה, ונהי דלית הלכתא כר"י, מ"מ שבקש"ק או שברים ותרועה שבקש"ק אף לרבנן אחת הם, שהרי תרועה שבקר"ק היא משום דילמא ילולי יליל, ושברים שבקש"ק הוא משום דילמא גנוחי גנח, ושברים ותרועה של קשר"ק הם משום דילמא גנח ויליל, וא"כ אף רבנן מודים באלו שהם דבר אחד, והרי הם לרבנן ככל הסימן לר' יהודה, וכשם שכל הסימן לר"י אין ביניהם כלום, אף שברים שבקש"ק או שברים ותרועה שבקשר"ק לרבנן אין ביניהם כלום.

נמתי להם, הרי אתם רואים שר' יהודה אמר שאין בין תקיעה ותרועה ותקיעה כלום ושחכמים לא חלקו עליו אלא שאם רצה להפסיק מפסיק, כמו שאמרו שם, במה שאמרו כמאן אולא הא דאמר רב כהנא, אין בין תקיעה ותרועה ותקיעה ולא כלום, כמאן כרב יהודה, והקשה, פשיטא, מהו דתימא ולא כלום לאו דוקא אלא לאפוקי מדר' יוחנן דמכשר תשע תקיעות בתשע שעות, ואתו רבנן למימר דכולי האי שיעורא לאו כלום הוא, דאין בין תקיעה ותרועה ותקיעה שיעורא כהאי, אבל שהייה בינונית לא מפסדא, והאי דקאמ' ולא כלום לאו דוקא, אלא לאפוקי שהייה תשע שעות קמ"ל, והקשו ואימא הכי נמי, ותירץ א"כ מאי ולא כלום, כלומר דולא כלום כל שהייה נכללת בו, ולא תירץ דלרבנן הואיל ותקיעה לחוד ותרועה לחוד צריך

¹ יענין בהרא"ש ר"ה ל"ד, בהג"ה שם.

הפסק, אלמא רבנן לא פליגי אלא שההפסק אינו מפסיד, אבל אם עשאן ביחד כר"י יפה עשה, שלא חלקו עליו אלא שלא בהפסק, וזה דבר פשוט. וא"כ מה שאמרו בבביתא בסוף ראש השנה¹ תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא יצא כמאן ופי' הברית' שהתקיעות והתרועות כל הדא והדא לחודה קיימא והם טעונות הפסק, שאין מנין תקיעות אלא בהפסק, ואם תקע והריע ותקע בנשימה אחת אע"פ שיש שני קול ביניהם, מ"מ קול אחריהם ואנן שלש בעינן, וכמו שאמרו תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת, ואם תאמר התם הוא שאין שינוי בתנועת הקול וכלה בתנועת תקיעה אחת אלא שהאריך בה כשיעור שתיים, אבל תקיעה ותרועה ותקיעה הרי יש שינוי קול ביניהם מתקיעה לתרועה ומתרועה לתקיעה, הגע עצמך אם תקע שתי תקיעות אלו בנשימה אחת ר"ל אחת של סוף קשר"ק ואחת של תחלת קשר"ק, אלא שבכל אחת אדם מבחין בין תחלת התקיעה לסופה מתוך הגבהת הקול ונמיכתו מי סלקא ליה אלא לחדא, ואע"פ שיש אומרים כן אין לחוש לדבריהם שא"כ לא היה מחליט לומר אין בה אלא אחת, ואף בירושלמי² אומר אף אחת אין בידו לא רישא אית ליה סופא ולא סופא אית ליה רישא, ואנן פסוקי קלא בעינן שאין מנין אלא בהפסק, וא"כ ברייתא זו כמאן, אי כר' יהודה, הא אין בין תקיעה ותרועה ותקיעה כלום, אי רבנן, הא מכל מקום כל דלא מפסיק בהו טפי מעלי, אלא הו יודעין שבריתא זו בין לר"י בין לרבנן נאמרה, ולעולם ר"י לא היתה כונתו לומר ולא כלום בלא הפסק נשימה, אלא ולא כלום שלא ישעה ביניהם כלל, אבל בכדי נשימה שאין הדבר מצוי לכל לעשות סימן אחת בנשימה, וכל שאין שם הפסק שהייה ולא כלום הוא שההפסק נשימה אינו הפסק, וכענין מה שאמרו בברכות (ל"ו:) אינו מברך עליה כלום בקצת דברים שאמרו עליהם אבל מברך עליהם שהכל, וכן בשלישי של חולין (חולין מ"ב. במשנה) ניטלה הכבוד ולא נשתייר הימנה כלום ופירשו בנמרא שלא נשתייר ממנו כוית שכל שאינו כוית לא כלום הוא קרוי, וכן בשני של נדרים (נדרים י"ד.) אמרו הנודר בתורה לא אמר כלום, ואמרו ע"ז וצריך שאלה לחכם כלומר מדברי סופרים, אלמא כל שאין בו צורך שאלה מן התורה, לאו כלום הוא קרוי, ואע"פ שהוא צריך שאלה מדברי סופרים, שכל דבר מועט אדם רגיל לקרות למיעוטו, לא כלום, ואף כאן כל שאין בו שהייה אע"פ שיש כאן הפסק נשימה לא כלום הוא קרוי, אבל כל שעשאן בנשימה אחת אף ר' יהודה מודה שפסל, דפסיקא קלא בעינן שאם אין הפסק אין מנין, ורבנן חולקים לומר שאף ההייה אינה מפסקת, וכששאלו כמאן אולא וכו' כר' יהודה, והוקשו בה פשיטא, השיבו מהו דתימא רבנן, ולא כלום דקאמרי

¹ ברייתא זו נמצאה בתוספתא ר"ה סוף פ"ב ובהוצאת צוקרמנדל פ"ד ה"ט (ועיין לקמן צד כ"ד באמצע).

² בירושלמי ר"ה פ"ד ה"י: תקע בראשונה ומשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת, ר' אבא בר זבינא בשם ר"ז אפי' אחת אין בידו, למה, ראשה גבי סופה מצטרף וסופה גבי ראשה מצטרף, לא ראשה אית לה סוף ולא סופא אית לה ראש וכו'.

לאפוקי שהייה גדולה דתשע שעות שאמרה ר' יוחנן, אבל מ"מ שהייה מועטת אם בפחות מכדי לגמור את כלן אם כשיעור אחר מותרת קמ"ל דכל שיש בו שהייה לא נאמר עליו ולא כלום, אלא ר' יהודה היא ולא התיר אלא בהפסק נשימה, הא לרבנן כל שהייה מותרת כר' יוחנן, וודאי שברים שבקש"ק ושברים ותרועה שבקש"ק הדין בהם לחכמים ככל הסימן לר' יהודה, ואין להפסיק ביניהם בשהייה אלא שהפסק נשימה איני הפסק ואדרבה כל שלא הפסיק בנשימה פסל ששלשה שברים נאמרו, וכל שאין בהם הפסק נשימה אינן שלשה, ולא עוד אלא שהדבר כך הוא נעשה שהשברים הם במקום גניחות והגניחות הם יללות ארוכות במעט הפסק ביניהם, והתרועה, הוא יללות תכופות זו בזו וכשתאמר גנח ויליל, כ"ש שאדם מפסיק בין הגניחות ליללות, וודאי צריכים אנו לשבור ולהריע כדרך שאדם גונח ומילל, ואף רבינו יעקב שהיה מגדולי צרפת ורביניה שאתם מגלגלים עלינו, כתב שהשברים אין ראוי להפסיק ביניהם אפילו בנשימה, מפני שדרך הגניחות כך הם, אבל בין שברים ותרועה צריך הפסק נשימה, שאין אדם גונח ומילל בנשימה אחת, הרי שלא כתב רק אלו מפני שסובר שהגניחות כך הם נעשות, וודאי כבר פשוט הוא שאף הגניחות אדם עושה אותם בהפסק, וא"כ בודאי צריכות הפסק.

והתחילו צווחים לומר שהרב ר' משה בר' נחמן כתב שההוספתא משובשת ושבירושלמי חולקים עמה.

נמתי להם, פליאה דעתכם נשגבה מי יוכל לה, כשאתם מוצאים שמועה עוורת לסברא שלכם אפוי' מן המדרשים אתם מביאים ממנה ראייה גמורה, וכשאתם מוצאים שמועה שתסתור את דבריכם אפוי' בבריתא של ר' חייא, אתם אומרים שהיא משובשת, אין זה אלא כל קבל די' רוח יתירא בכון! ואעפ"כ לא הועלתם כלום, שאף הירושלמי לא התירן בנשימה אחת אלא בדיעבד וכמו שנאמר שם (ירושלמי ר"ה פ"ה ה"י) אמרן בנפיחה אחת — כלומר שאמר וכון בעצמו לעשותן בנשימה אחת —

אשכחת תניי [אמר בנפיחה] אחת יצא, ויצא פירושו דיעבד הוא, לכתחלה ודאי לא, שאמר אשכחת תנא תני, כלומר אע"פ שרוב תנאים סוברים לא יצא, מצאו תנא שאומר שיצא, כמ"ש במס' מגילה אשכח תנא תני כפרים זכרכים קורין כאחת כלומר כשהל י"ד להיות בערב שבת, ואין הלכה כן, אלא כהכיס שמקדימים עם עיירות, וכן עוד שם (שם ע"ב.) אשכח תנא תני כפרים קורין בע"ש ועיירות [גדולות] ידחו ליום הכניסה ואין הלכה כן.

ואף לזה שבירושלמי הקשו והא שלש שלש תנן, כלומר ואין מנין אלא בהפסק, ותירץ ההיא שלא יפחורת, כלומר ולא למעוטי נשימה אחת, והדבר פשוט שזה שנויא דחוקא הוא, שלא הוצרך תנא ללמד שלא

יר"ל בירושלמי מגילה דף ב' ע"א כי בכבלי איננו,

יר"ל שלא יפחית מהשיעור, אבל לא לענין שיפסיק ביניהם, וכן פירוש הרא"ש.

יפחות, ואלו הדברים ברורים שכל שעשה הסימן בנשימה אחת פסול, ואף בשברים של קש"ק או בשברים ותרועה של קשר"ק אע"פ שהם דבר אחד פסול, שהגניחות בהפסק נשימה ביניהם הן, וכן כשהאדם גונח ומילל הפסק מועט יש בין כל גניחה וגניחה ובין הגניחות והיללה, ואף ראוי להפסיק בין שבר לשבר כדרך שאדם מפסיק בין גניחה לגניחה, וכן בין השברים והתרועה שהיא במקום יללות, ומה שאמרו בראשון של חולין (חולין כ"ו:) ביו"ט הכא ערב שבת שתוקעין ולא מבדילין, ושאלו בנמרא היכי תוקע, ואמר רב יהודה תוקע ומריע מתוך תקיעה, ורב אסי אמר תוקע ומריע בנשימה אחת, אין מסנה ראייה על ר' יהודה שתהא כונתו בנשימה אחת דוקא, אדרבה ראייה היא לדברינו דההיא מתורת שינוי אתינן עלה, כלומר שאע"פ שהוא יו"ט תוקעין להבטל את העם ממלאכה, אע"פ שאין מלאכה ביום [סוב], מ"מ תוקעין להבטל ממלאכה אוכל נפש, וקא בעי היכי תקע שיהא בו שינוי, דודאי ביו"ט הואיל ואין כאן מלאכה נמורה, ושהתקיעה יש בה משום שבות, אלא דמשום צורך מלאכה אוכל נפש אצמריכו לה, ודאי שנוי בעי, ואמר ר"י תוקע ומריע מתוך תקיעה, כלומר שאינו מסיים, אלא קודם שיסיימה מתחיל להריע וזה השנוי, ורב אסי אמר שתוקע ומריע בנשימה אחת וזהו השנוי, אלמא דבעלמא נשימה אחת בתקיעות ליכא, שא"כ היה לו לשאול ולר' יהודה מיהא מאי שנוי איכא, ועוד דהכא לאו לפסוקי תקיעתא אנו צריכים, ועוד שאף בזו פירוש רבינו שלמה ז"ל שמפסיק הוא בנתים, אלא שפירושו שמריע בתכיפה לתקיעתו.

ואחר כן חזרו ואמרו שהרב ר' יצחק אבן גיא אות ז"ל כתב ותוקע תשר"ת תשר"ת תר"ת שלשה פעמים שהם עשרים ושבעה קולות, אלמא דשברים ותרועה דתשר"ת קול אחד הוא, שאם לא כן הרי שלשה מולות הן, והשבתו להם זו אינה ראייה, שאע"פ שיש הפסק נשימה ביניהם, מ"מ שברים ותרועה דתשר"ת אחת היא, ומשום דגנח ויליל, ומ"מ כל העולם קורין אותם שלשים תקיעות, ומפני שדנין השברים קול אחד אע"פ שיש ביניהם הפסק והתרועה בקול אחד, וכן כתב הרב ר' משה בר מימון ז"ל¹ ורבינו שלמה באחרון של ראש השנה (ק"ה). שלשים תקיעות. ומ"מ אחר שאתם מכיאים ראייה מן המנין, אני אביא לכם ראייה מן המנין מן הרב היותר גדול שבארצכם והוא הרב הנשיא ר' יהודה בר' ברזלי אל-ברגלונזי² שמנה כל הקולות ארבעים כמו שאכתוב לשונו בסמוך, אלא שקודם זה אני אומר לכם שזה שאתם אומרים שבכל צרפת ובכל ארץ קמלוניא עושין כמנהג שלכם, אני מניח לכם כל רבני הארץ הזאת ומראה לכם

¹רמב"ם הלכות שופר פ"ג ה"ב, ועיין בכסף משנה שם שכתבא ג"כ ראייה מלשון הרמב"ם שלשים תקיעות.

²הוא רבינו יהודה בר ברזילי מברצלונא (Barceloni), מוכבא בתום ברכות י"ז ד"ה תרי זמני בשתא. בעל ס' העתים והאשכול, ומ' יחוס שאר בשר. ותקן שטרות, ומ' ע"ס יצירה י"ל ע"י שח"ה בין ספרי חברת מ"ג.

שהרב הגדול והמובהק שבכל ארץ צרפת והוא רבנו שלמה ז"ל, והרב הגדול והמובהק שבכל ארץ קטלוניא והוא הרב אלברגלונו כתבו בהדיא כמנהגנו, מדידכון ומדידהו אנא ממטי לכון, לדידכון רבינו שלמה כתב באחרון של סוכה (סוכה נ"ג): שפירש דבריו של ר' יהודה בשהייה, אבל בהפסק נשימה לא, ע"ד שכתבנו, והוא שכתב שם: תרועה ותקיעה ותרועה אחת היא, כלומר מצוה אחת וכו', אין בין תקיעה ותרועה ותקיעה ולא כלום, שלא יפסיק ביניהם אלא בכדי נשימה¹ ואלמלא שהוא מודה שכל שהן בנשימה אחת פסל, למה הוצרך לפרש כן, וכתב (רש"י שם דף ג"ד) מהו דתימא רבנן היא ויוכל להפסיק בו הפסקה מועמת, והאי דקאמר ולא כלום לאפוקי מדר' יוחנן קמ"ל דלא כלום משמע אפי' הפסקה מועמת כל שיש שם השהייה, שלדעת ר' יהודה אין ראוי להיות שם אלא הפסק נשימה, ובראשון (?) של ראש השנה (ל"ד) כתב—בשמעות אתקין ר' אבהו—ו"ל, שברים יש הפסק ביניהם והיינו כעין גנחוי גנח, אבל יבכות אין הפסק ביניהם, ואף הרב אלברגלונו כתב בס' העתים בהלכות שופר כתיב יום תרועה ומתרגמינן יבבא וגמרינן מאימא דסיסרא מר סבר גנחוי גנח ומ"ם וכו' פי' יבכות זו אחר זו, שברים בנחתא והפסק ביניהם, ובהלכות ראש השנה כתב, המברך מיושב על תקיעת שופר תוקע שלשים תקיעות שהם ארבעים ושתיים עם שלשה שברים וכשהוא תוקע על סדר ברכות תוקע עשר תקיעות שהם ארבעה עשר עם מנין השברים, והדברים פשוטים וברורים ומתקבלים.

אח"כ הראיתי להם מתוך דבריהם שכל קול שאינו ראוי שיארע לתקוע בתוך הסימן צריך לחזור מראש הסימן, ואף בזה השיבותי להם שאינו כן, שלא נאמר שיפסיק אלא שבאותו קול שהוא מפסיק בו עושה שלא כהוגן וכשיש עליו שם תקיעה או שם תרועה, על הדרך שאמרו בתוספתא (תוספתא ר"ה ס"ד) תקע והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת, ר"ל תקיעה אחת, והיא האחרונה שתהא תחלת סימן שהתקיעה הראשונה והתרועה הבאה אחריה כבר נפקע בחק² שהתרועה צריך שתהא פשוטא לפניה. ולאחריה, והרי יש כאן שתי תרועות, והראשונה אין לה פשוטא לאחריה, והאחרונה אין לה פשוטא לפניה, וזו שהקשו לר' אבהו בקשר"ק דילמא ילולי הוא, ואתי שברים ומפסיק בין תקיעה לתרועה, שאף השברים שם תרועה עליהם, וכן דילמא גנחוי הוא ואתא תרועה ומפסקא בין שברים לתקיעה, אלמא שאין הפסק אלא כמה שיש עליו שם תקיעה או שם שברים או שם תרועה ונתקע שלא במקומו, אבל כל שתוקע, ומתוך שאין השופר מודמן לו כהוגן הוא מצדרו ועושה בו קולות שאין ראויים שאין עליהם שם, אינו פוסל כלל, כגון שהיה תוקע קר"ק ותוקע תקיעה ראשונה, וכשבקש לעשות תרועה לא נודמנה לו ומצדר בה בקולות קצרים שאין עולים הואיל ובתרועתו

¹ זה הוא לשון רש"י שם.

² יכן בכ"י ואולי צ"ל בתקיעה.

הוא מתעסק ומשתדל אינו פוסל אלא א"כ עשאה כראוי עד ששם תרועה גמורה עליה וחזר והריע, וכן אם במקום תרועה טעה ועשה שלשה שברים פסל, הואיל ושלשה שברים שם תרועה עליהם, אבל כל שהקול אין לו שם לאחת מן התקיעות לא לפשומה ולא לשברים ולא לתרועה, אינו נפסל, וכן אם תקע שבר אחד, שאין לשבר אחד שם כלל, שהרי אפילו הוסיף ותקע כמה שברים אין לנו [אלא תרועה] כמו שבארנו במקומו, שמאחר שענין אחד הם, אינו אלא כמאריך בתקיעה או בתרועה. והדברים ברורים.

הענין השלישי.

ספרו לי אותם התלמידים בשם הרב הנוכר ע"י מעשה שבא לפניו שהשכור הנמור שהגיע לשיעור האמור עליו במס' עירובין (עירובין ס"ד:) שאינו יכול לדבר לפני המלך, וכן שנאמר עליו שם שאם התפלל תפלתו תועבה, שלא נאמר כן אלא דוקא בתפלה שצריכה כונה יתירה, אבל לקריאת שמע וברכותיה יצא ואינו צריך לחזור.

וצווחו עלי מתוך דבריו על שהצרכתיו לחזור ולהתפלל מכל וכל אף בק"ש וברכותיה, והיו אומרים לי דרך סברא, שמאחר שאין צריכות כונה מה לנו ולשכרותו, אלא א"כ בפסוק ראשון.

ואף אני משיבם, שכל הקורא את שמע מדבר לפני המלך הוא, ואם לפני מלך בשר ודם אינו יכול לדבר מתוך שדבריו מבלבלים ודעתו נטרפת, לפני מלך מלכי המלכים לא כל שכן, ואין קריאה זאת בכלל דברים שאין בהם כונה אלא דברים שאינם, והוא שאמרו עליו תפלתו תועבה, ובתלמוד המערב (ירושלמי תרומות פ"א ה' ע"א) אמרו תפלתו גדופין, כלומר שנכשל בדבריו, ואומר היפך המכוון. וא"כ אף בקריאת שמע ובכל הברכות כן, ונקט תפלה וה"ה לאידך. וסוף הדברים חזרו וצווחו שהרב הנוכר הביא ראיה לדבריו ממה שאמרו בירושלמי במס' תרומות (ירושלמי תרומות פ"א דף ה' וכן בבבלי פ"א ס"ו) על משנת חמשה לא יתרומו האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי, שאמרו עליה שם (שם בירושלמי בגמרא), יש מהם משום ברכה, ויש מהם משום שאין יכולין לתרום מן המוכחר, אלם וערום ובעל קרי משום ברכה, ר"ל שאין יכולים לברך, שכור וסומא משום שאין יכולין לתרום מן המוכחרים, אלמא הא משום ברכה לא, דראויים הם לברך, ומכאן גזר הרב שהשכור יוכל לברך, והוא הדין לקרות את שמע וכל הברכות, ואף הר"מ ז"ל הביאה כן בספר זרעים (תרומות פ"א מ"ו).

נמתי להם בני, ממקום שבא הרב ללמוד כן אנו למדים את שיטתינו, והוא שאח"כ אמרו שם, אבא בר רב הונא אמר שהיו אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תחוננים, שכור אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו גדופין, איזהו שתוי